

Kitaabka Daanyeel — Boqol iyo Soddon

Kala-guurka Nebinnimada ee Maraykanka: Laga soo bilaabo Boqortooyadii Lixaad ilaa Midowga Saddex-geesoodka ah

Jeff Pippenger
2024-03-11

Marka Maraykanku dhaqan-geliyo sharciga Axadda ee dhowaan imanaya, waxay joojin doontaa inay ahaato boqortooyadii lixaad ee wax sii sheegidda Kitaabka Quduuska ah, waxaana ay u gudbi doontaa inay noqoto mid ka mid ah saddex-meeloodowga isbahaysiga saddex-geesoodka ah ee Rooma Casriga ah. Madaxweynaha dhaqan-geliya sharciga Axadda wuxuu ahaan doonaa madaxweynihii ugu dambeeyey, wuxuuna ahaan doonaa madaxweyne Jamhuuri ah. Tani waxaa lagu adkeeyey laba markhaati.

Abraham Lincoln, oo ahaa madaxweynihii ugu horreeyey ee Jamhuuriga, ayaa “ku hadlay” Xeerkaa Xoraynta Addoomaha sannadkii 1863, kaas oo ahaa calaamaddii dhexe ee hadalka ku jirta taariikhda nebiyadeed ee bahalka dhulka. Markii Lincoln “ku hadlay” Xeerkaa Xoraynta Addoomaha, sannadkii 1863, wuxuu ahaa madaxweynihii ugu horreeyey ee Jamhuuriga, sidaas darteedna wuxuu tusaale u ahaa madaxweynihii ugu dambeeyey ee Jamhuuriga. Abraham Lincoln wuxuu metelaa calaamadda ugu dambaysa ee muddadii koowaad ee bahalka dhulka, sidoo kalena waa calaamadda ugu horraysa ee muddadii labaad ee bahalka dhulka. Ciise mar walba dhammaadka wuxuu ku muujiyey bilowga. Marka bahalka dhulku u hadlo sida masduulaagii, dhammaadka tan ugu dambaysa ee labada muddoba, madaxweynuhu wuxuu ahaan doonaa madaxweyne Jamhuuri ah, sida uu Lincoln tusaale uga yahay.

Markhaatiga labaad ee muujinaysa in madaxweynihii ugu dambeeyey uu yahay madaxweyne Jamhuuri ah waa xilligii ka bilaabmay wakhtigii dhammaadka sannadkii 1989 la jiray Ronald Reagan. Muddada nebiyadeed ee ka bilaabmaysa 1989 ilaa sharciga Axadda ee dhowaan imanaya waxaa lagu metelay muddadii nebiyadeed ee diyaargarowga u ahayd in Rooma papal ah ay carshiga qabsato taariikhda 508 ilaa 538. Muddadaas nebiyadeed ee diyaargarowga u ahayd awood-siinta kan Masiixa ka gees ah sannadkii 538 waxaa tusaale ahaan u sii muujiyey soddonkii sannadood ee diyaar-garowga Masiixa, taas oo ah laga bilaabo dhalashadiisii ilaa baabtiiskiisii.

Masiixa-diidku wuxuu lahaa xilli soddon sano ah oo diyaar-garow ah oo been-abuur ka dhigayay soddonkii sano ee diyaar-garowga Masiixa. Xilli soddon sano ah oo diyaar-garow ah oo loogu talagalay Masiixa, iyo sidoo kale masiixa-diidka, wuxuu bixiyaa laba markhaati oo ku saabsan xilli diyaar-garow ah oo loogu talagalay bogsiinta nabarkii dhimashada lahaa marka sharciga Axadda ee dhowaan imanaya. Xilligaas diyaar-garowgu wuxuu billowday wakhtiga dhammaadka ee 1989, sida ay soddonkii sano ee diyaar-garowga Masiixu u timid markii uu dhashay, taas oo calaamadisay wakhtiga dhammaadka ee taariikhdiisa nebinnimo.

Ka hor madaxweynaha ugu dambeeya, aayadda labaad ee Daanyeel kow iyo toban waxay ina baraysaa in ay jiri doonaan lix madaxweyne oo gaadha madaxweynihii hodanka ahaa ee “kiciya”

boqortooyada caalamiyiinta. Madaxweynaha ugu horreeya ee lixdaas ka mid ahaa wuxuu ahaa Ronald Reagan, oo ahaa Jamhuuri. Ronald Reagan iyo Abraham Lincoln waxay bixiyaan labada markhaati. Astaanta jidka ee kacdoonkii 1863, iyo safka madaxweynayaasha ee ka bilaabma 1989, waxay si qeexan u tilmaamayaan sifooyinka madaxweynaha ugu dambeeya ee Maraykanka.

Ronald Reagan waa astaan tii ugu horraysay, sidaas daraaddeedna wuxuu tusaale u yahay tii ugu dambaysay. Reagan wuxuu ahaan jiray xiddig warbaahineed oo hore, Dimuqraadi hore oo isu beddelay Jamhuuri. Waxa lagu yiqiin adeegsigiisii kicinta lahaa ee afka Ingiriisiga. Waxa lagu yiqiin dareenkiisii kaftanka. Wuxuu ahaa Protestant si cad isu qirta, kaas oo muujiyey inuusan si dhab ah u fahmin waxa Protestant loola jeedo markii uu isbahaysi la sameeyey kan Masiixa ka geesta ah ee waxsii sheegyada Kitaabka Quduuska ah.

Wuxuu ahaa mid taageersan Maraykanka, siyaasaddana aan ka cabsan. Waxa ka horreeyey madaxweynihii ugu tabar-darranaa ee xilligaas siyaasadda casriga ah, waxaana kii ka horreeyey u hoggaansamay dalabaadka Islaamka xagjirka ah. Waxa laga yaabaa in waxa ugu muhiimsan ee uu sheegay, isla markaana loogu aqoonsan yahay inuu hirgeliyey, ay ahayd markuu yidhi, “Mudane Gorbachev, dumi derbigan.”

Donald Trump waa astaan u taagan kan ugu dambeeya, sidaas darteedna waxaa lagu sawiray kii ugu horreeyey. Trump wuxuu ahaa xiddig warbaahineed oo hore, Dimuqraadi hore oo isu beddelay Jamhuuri. Waxaa lagu yaqaanaa adeegsigiisa kicinta leh ee afka Ingiriisiga. Waxaa lagu yaqaanaa dareenkiisa kaftanka. Waa Protestan la sheegto, kaas oo muujiyey inuusan si dhab ah u fahmin waxa Protestan ka dhigan yahay, wuxuuna isbahaysi la samayn doonaa ka geesta Masiixa ee waxsii-sheegidda Kitaabka Quduuska ah marka dhowaan la soo rogo sharciga Axadda.

Isagu waa u janjeedha Maraykanka, siyaasaddana cabsi kama galo. Waxaa ka horreeyey madaxweynihii ugu waxqabad yarraa waayahaas siyaasadda casriga ah, oo marka dib loo doorto 2024, mar kale waxaa ka horreyn doona madaxweynihii cusub ee ugu waxqabad yarraa waayaha siyaasadda casriga ah. Labada jeerba, kuwii isaga ka horreeyey waxaa lagu yaqaanaa inay u hoggaansameen dalabaadka Islaamka xagjirka ah. Hubaal ahaan, waxa ugu muhiimsan ee uu weligiis sheegay, oo lagu siin doono ammaanta inuu hirgeliyey, waa “Dhis darbiga.”

Tani ma aha in la sheegayo in Jimmy Carter, Barack Hussein Obama, iyo Joe Biden aanay aad ugu wax-ku-ool ahayn xilalkoodii madaxweynenimo; ee waxaa keliya oo loola jeedaa in wax-ku-oolnimadoodu ay ku dhisnayd hawshoodii lagu burburinayey mabaadi’da ku duugan Dastuurka Maraykanka, oo ah isla dukumentigii mid kastaaba ku dhaartay inuu ilaaliyo oo difaaco, taas oo ay weheliso xaqiiqda ah in Carter u oggolaaday Islaamka inuu haysto la-haystayaal ilaa doorashadii Reagan, iyo in Obama uu sameeyey socdaal raalli-gelin ah oo uu ku tagay dunida Islaamka isla markaana uu ugu deeqay ugu yaraan hal bilyan oo doollar oo caddaan ah bangiga ugu weyn ee Islaamka xagjirka ah, halka diiwaanka Biden ee taageerada Islaamka uu aad u dheer yahay oo aan la soo koobi karin.

Ronald Reagan waxa uu dhammaystiray hawshii duminta derbiga astaan ahaaneed ee loo yiqiin “daaha birta”, waxaana 11-kii Noofembar, 1989, dumitaankii derbiga Berlin uu noqday calaamad taariikheed oo muuqata oo muujisay guushaas ruuxiga ah. Trump waxa uu dumin doonaa derbiga

astan ahaaneed ee kala-soocidda Kaniisadda iyo Dawladda, hoogga saddexaadna waxa uu bixin doonaa calaamad taariikheed oo muuqata oo ku saabsan dhacdadaas. Dhacdadan waxa ay soo afjari doontaa muddada shaabadaynta boqol iyo afartan iyo afarta kun, taas oo ku bilaabatay imaanshihii Islaamka ee hoogga saddexaad, kaas oo bixiyey calaamad taariikheed oo muuqata si loo aqoonsado in shaqada ruuxiga ah ee muddada shaabadayntu ay bilaabatay. Oktoobar 7, 2023, waxa ay noqotay barta dhexe ee saddexda calaamadood ee taariikheed ee muuqda ee waqtiga shaabadaynta boqol iyo afartan iyo afarta kun.

Dhexda taariikhdaas ee shaabadeynta, madaxweynihii lixaad tan iyo Ronald Reagan waxa si astaan ahaan ah, siyaasad ahaan, u dilay bahalkii ka soo baxay yaamayska aan gunta lahayn. Bahalkii ka soo baxay yaamayska aan gunta lahayn bilowgii wakhtiga shaabadeyntu wuxuu ahaa Islaamka, oo matalaya Muxammad, astaan nebi been ah. Bahalkii ka soo baxay yaamayska aan gunta lahayn dhammaadka wakhtiga shaabadeyntu waa bahalka badda ee Kaatooligga, kaas oo markaas boogtiisii dhimashada lahayd bogsato. Bahalkii ka soo baxay yaamayska aan gunta lahayn ee soo kaca badhtamaha wakhtiga shaabadeynta waa bahalka cawaannimada, masduulaagga. Bahalka masduulaagga ah ee ka soo baxay yaamayska aan gunta lahayn, badhtamaha wakhtiga shaabadeynta, wuxuu dilaa labada markhaati ee Muujintii cutubka kow iyo tobnaad.

Garabkii Xisbiga Dimuqraadiga ee addoonsiga taageersanaa intii lagu jiray Dagaalkii Sokeeye ee Maraykanka ayaa si dhab ah u dilay madaxweynihii ugu horreeyey ee Jamhuuriga ahaa. Dagaalkii Sokeeye wuxuu si rasmi ah u dhammaaday 9-kii Abriil, 1865, Lincolnna wuxuu dhintay toddobaad ka dib 15-kii, in kastoo la toogtay maalintii ka horraysay. Dagaalku wuxuu dhammaaday Sabtidii maalinta toddobaad, Lincolnna wuxuu dhintay Sabtidii maalinta toddobaad.

Kuwa caalamiyiinta ee la soo toosiyey (la kiciyey) si ay uga soo horjeestaan madaxweynihii hodanka ahaa oo awoodda badnaa, waxay fuliyeen dil siyaasadeed 3-dii Noofambar, 2020. Bahalkaas ka soo baxay yaamayska aan gunta lahayn wuxuu matalay bahalka masduulaagga ah oo si astaan ahaan ah u laayay madaxweynihii ugu dambeeyey ee Jamhuuriga, sida lagu tusaaleeyey dhimashadii dhabta ahayd ee madaxweynihii ugu horreeyey ee Jamhuuriga. Erayga Ilaah wuxuu caddaynayaa in dunidu markii ay ku reyreyso dhimashadiisa ka dib, uu cagihiisa ku istaagi doono. Haatan waxaynu joognaa 2024, waxaana muuqata in Trump uu dib u soo noolaaday, inkasta oo dhammaan dacwad-ku-dirirka, beenta, dacaayadda, iyo lacagta lagu dul tuurayo isaga.

Muranka isa soo muujinaysa gudaha Maraykanka, oo sidaas ku sii tilmaamaysa murankaas oo kale ee dunida ka dhici doona, xoog shaydaani ah oo hoosta ka yimaadda ayaa soo kici doona wakhtiga uu xoogga Ilaah, sida uu u matalayo roobka dambe, kor ka soo degayo.

Taariikhda Sebtembar 11, 2001, ilaa sharciga Axadda ee dhowaan iman doona ee Maraykanka, Islaamka hoogga saddexaad wuxuu ka soo baxay yaamayska sida qiiq, isagoo matalaya qiiqii dhismayaashii gubanayay bilowgii taariikhdaas. Sannadkii 2016, woke-ism-ka Shuuciga ah ee caalamiyiinta ayaa kor u kacay si uu u dilo labada markhaati. Dabadeed, marka la gaadho sharciga Axadda ee dhowaan iman doona, baabtiisnimada, oo markaas noqon doonta bahalkii siddeedaad ee ka mid ah toddobada, waxay kori doontaa carshiga dhulka iyadoo boogteedii dhimashada lahayd la bogsiiyey.

Bahallada u taagan awoodda ka soo baxda hoosta, inta lagu jiro wakhtiga ay roobka dambe u da'ayo sida xoogga ka imanaya xagga sare, waxay matalaan “Run” nebiyadeed. Kan ugu horreeya ee qiiq ahaan u soo baxaya waa Islaamka hoogga saddexaad, wakhtiga codka kowaad ee Muujintii cutubka siddeed iyo tobnaad dhawaaqayo, wuxuuna soo baxaa marka roobka dambe bilaabo in la “qiyaaso”. Bahalka ugu dambeeya ee soo baxaya waa baabasiimada, wakhtiga codka labaad ee Muujintii cutubka siddeed iyo tobnaad dhawaaqayo, wuxuuna soo baxaa marka roobka dambe lagu shubayo qiyaas la'aan.

Kan hore ayaa u taagan kan dambe, bahalka dhexda ka soo baxana waa bahalka caalamiyeynta aan Ilaah jirin ee dilay laba markhaati sannadkii 2020. Mid ka mid ah markhaatiyada wuxuu ahaa geeska Protestant-ka, kan kalena wuxuu ahaa geeska Jamhuuriga. Kacdoonka iyo fowdada lala xidhiidhiyo bahalka cawaannimada waxaa lagu matalaa xarafka saddex iyo tobnaad ee alifbeetada Cibraaniga, bahalkaas yaamayska ka soo baxayana wuxuu yimid inta u dhexaysa bahalkii hore iyo bahalkii dambe ee yaamayska ka soo baxay; taasina waxay samaynaysaa qeexidda erayga Cibraaniga ah ee “run”, xataa haddii ay tahay run tilmaamaysa awoodda shaydaanniga ah ee hoosta ka timaadda xilliga ay awoodda samadu ka imanaysaa kor.

Saddex maalmood iyo badh ka dib markii la dilay labadii markhaati, waxaa bilaabmay in la maqlo “cod dhex ah”. Wuxuu ahaa “codkii kan cidlada kaga qaylinaya”. Codkaasu wuxuu ahaa “dhammaadka” codkii rasuulka jidka u sii diyaariya Rasuulka Axdiga, iyo bilowgii codkii Eliiyaah, oo rag iyo dumarba ugu yeedhaya Buurta Karmel.

“Walaalayaal iyo walaalooyin, waxaan jeclaan lahaa inaan idinku iraaqdo wax idin baraarujin kara muhiimadda wakhtigan iyo weynida dhacdooyinka hadda dhacaya. Waxaan idiin tilmaamayaa dhaqdhaqaaqyada gardarrada ah ee hadda loo wado xayiraadda xorriyadda diinta. Xusuustii quduuska ahayd ee Ilaah waa la dumiyeey, meesheedana waxaa taagan sabti been ah oo aan lahayn wax quduusnimo ah, isagoo dunida hortiiisa taagan. Inta ay xoogagga gudcurku ka kicinayaan curiyeyaasha hoose, Rabbiga Ilaaha samadu wuxuu kor ka soo dirayaa awood si uu ula kulmo xaaladdan degdegga ah, isaga oo kicinaya wakiilladiisa nool si ay u sarraysiiyaan sharciga samada. Hadda, waa hadda qudheeda wakhtigeenna aan uga shaqayn lahayn dalalka shisheeye. Marka Ameerika, oo ah dalka xorriyadda diinta, ay la midoobto baabanimada si ay qasb ugu saarto damiirka oo ay dadka ugu khasabto inay maamuusaan sabtida beenta ah, dadka ku nool waddan kasta oo dunida ku yaal waxaa loo horseedi doonaa inay raacaan tusaalaheeda. Dadkeenna badh kama soo jeedaan inay sameeyaan wax kasta oo awooddooda ah, iyagoo adeegsanaya fursadaha ay heli karaan, si ay u fidiyaan farriinta digniinta.”

“Rabbiga Ilaaha ah ee samada jooga xukumadiisa kuma soo dejin doono dunida caasinimo iyo xadgudub aawadood ilaa uu marka hore u soo diro waardiyaashiisa inay bixiyaan digniinta. Isagu ma soo afjari doono wakhtiga tijaabada ilaa farriinta si ka sii cad loo naadiyo. Sharciga Ilaah waa in la weyneeyaa; dalabyadiisana waa in lagu soo bandhigaa dabeecaddooda runta ah ee quduuska ah, si dadka loo gaadhsiiyo inay runta u go'aansadaan ama ka gees noqdaan. Habase yeeshee, shaqadu si xaqnimo ah ayaa loo soo gaabin doonaa. Farriinta xaqnimada Masiixa waa inay ka dhawaaqdaa daraf ilaa daraf dhulka oo dhan si loo diyaariyo jidka Rabbiga. Tanu waa ammaanta Ilaah oo soo gunaanadda shaqada malaa'igta saddexaad.”
Testimonies, volume 6, 18, 19.

Fariintii bilaabatay dhammaadkii Luulyo, 2023, hadda waxay si “cad u dhawaaqaysaa,” “digniinta,” iyadoo tilmaamaysa “muhiimadda wakhtigan, ahmiyadda dhacdooyinka hadda dhacaya.” Waxay si cad u aqoonsanaysaa “quwadaha gudcurka” ee “hoosta ka kicinaya curiyayaasha,” iyo in “Sayidka Ilaaha samada” uu bilaabay “inuu xoog xagga sare ka soo diro” Sebtembar 11, 2001. Waxay “ku dhawaaqaysaa” “fariinta xaqnimada Masiixa” “dhulka gees ilaa geeska kale.” Waa wakhti aad u sarreeya in la “tooso” oo la garto “muhiimadda wakhtigan,” waayo Ilaah hadda wuxuu bilaabi doonaa inuu “dunida ku soo dejiyo xukumadiisa caasinimada iyo xadgudubka aawadood.”

Xariiqda waxsii-sheegidda ee lagu matalay 1989 inuu yahay wakhtiga dhammaadka ee aayadda afartanaad, waxay adkaynaysaa taariikhda dibadda ee xariiqda gudaha ee waxsii-sheegidda oo lagu matalay 1798 inuu yahay wakhtiga dhammaadka ee aayadda afartanaad ee Daanyeel kow iyo toban. Taariikhda waxsii-sheegidda ee ka bilaabmaysa 1989 ee aayaddu waxay tilmaamaysaa habka saddex-tallaabo ah ee bogsiinta dhaawicii dhimashada lahaa ee Rooma baabariyeed. Laga bilaabo 1989 ilaa dhaawacaasu ka bogsanayo sharciga Axadda ee dhowaan imanaya waxay matalaysaa muddo waxsii-sheegid gaar ah. Aayadda labaad ee Daanyeel kow iyo toban waxay ku dartaa xariiqda labaad, iyadoo aqoonsanaysa doorka waxsii-sheegid ee madaxweynayaasha Maraykanka, kana bilaabmaysa Ronald Reagan sannadkii 1989. Muddada wakhtiga waxsii-sheegidda ee horseedaysa sharciga Axadda waxay leedahay markhaati labaad oo ku jira soddonka sano ee diyaargarowga ah ee la dhammaystiray 508 ilaa 538, markii baabarnimadu carshiga la wareegtay markii ugu horraysay oo ay isla sannadkaas meel marisay sharci Axad ah.

Masiixu waa la baabtiisay oo wuxuu bilaabay adeeggiisii saddexda sano iyo badhka ahaa markuu jiray soddon sannadood. Baabannimadu waa ku-dayasho shaydaani ah oo Masiixa laga sameeyey, soddonka sannadood ee ka bilaabma 508 ilaa 538-na waxay ku-dayanayaan soddonkii sannadood ee ugu horreeyey ee Masiixa ee u horseeday baabtiiskiisa. Adeeggiisii saddexda sano iyo badhka ahaa waxaa lagu dayday saddexda sano iyo badhka nebiyadeed, intii lagu jirayna baabannimadu ay dunida u soo bandhigtay adeeggeeda dhimashada, taas oo ah ku-dayasho ka dhan ah adeegga nolosha ee Masiixa.

Dhamaadkii adeeggiisii ayuu dhintay, maalintii toddobaadna xabaashii ayuu ku nastay, dabadeedna waa la sara kiciyey. Sannadkii 1798, dhammaadkii adeegga shaydaaneed ee baabasiimada oo socday saddex iyo badh sano oo nebiyadeed, baabasiimadu waxay heshay dhaawaceedii dilaaga ahaa; dabadeedna waxaa la illoobay toddobaatan sano oo astaan ah, ilaa laga soo nooleeyo sida kii siddeedaad oo ka mid ah toddobadii. Masiix waxaa la sara kiciyey maalintii ugu horraysay ee toddobaadka, hase ahaatee, marka isku xigxiga la eego maalinta koowaad waa maalinta “siddeedaad,” waana “ka mid ah toddobada” maalmood ee Masiix abuuray. Siddeeddu tiro ahaan waxay u taagan tahay “sarakicid,” baabasiimaduna waa la soo nooleeyaa, waayo iyadu waa boqortooyada keliya ee ka mid ah boqortooyooyinka wax sii sheegidda Kitaabka Quduuska ah ee lagu aqoonsaday inay heshay dhaawac dilaaga ah.

Bawlos wuxuu tilmaamayaa in markii Ilaah reer binu Israa’iil hore ka soo dhex mariyey Badda Cas, baabtiiska si astaan ahaan ah loogu muujiyey.

Weliba, walaalayaalow, ma doonayo inaad jaahil ka ahaataan sida awowayaasheen oo dhammu ay daruurtii hoosteeda ugu wada jireen, oo dhammaantoodna ay badda ka wada gudbeen; oo dhammaantoodna waxaa loogu baabtiisay Muuse daruurtii iyo baddii dhexdeeda. 1 Korintos 10:1, 2.

Cibaadada baabtiiska ee Israa'iil ruuxiga ah ayaa beddeshay cibaadadii gudniinka ee Israa'iilkii dhabta ahaa, gudniinkuna wuxuu dhici jiray maalinta siddeedaad. Sidaas daraaddeed Masiixu waxaa laga soo sara kiciyey maalinta siddeedaad, taas oo ka mid ah toddobada; oo marka baabannimadu loo soo sara kiciyo iyada oo ah tan siddeedaad oo ka mid ah toddobada, waxay noqotaa isu-ekaysiinta shayaadinnimada ee khadka Masiixa. Soddonkii sannadood ee diyaarinta u ahaa in baabannimada carshiga la saaro, waxaa lagu sii tusaaleeyey soddonkii sannadood ee nolosha Masiixa ee diyaarinta u ahaa baabtiiskiisa, adeeggiisa, iyo dhimashadiisa. Labadaas khadba waxay tilmaamayaan muddo horseedaysa dhimashada boqortooyada lixaad ee waxsii sheegidda Baybalka. Labada khadba waxay matalaan xilliga ugu dambeeya ee bahalka dhulka. Khadka Masiixa, dhalashadiisu waxay calaamadisay “wakhtiga dhammaadka” ee taariikhdaas.

Sidaas darteed, waxa aynu haynaa afar xariiq. Wakhtiga dhammaadka ee aayadda afartanaad oo ah 1989 ilaa sharciga Axadda ee aayadda afartan iyo kow. Soo-bandhigista madaxweynayaasha ee aayadda labaad, iyo soddonka sannadood ee diyaarinta Masiixa iyo kan Masiixa-ka-geeska ah labadaba. Soddonka sannadood ee Masiixu waxay ka bilaabmeen “wakhtiga dhammaadka” ee xariiqdiisa, kaas oo lagu calaamadeeyey dhalashadiisa. Wakhtiga dhammaadka ee 1798 waxaa tusaale u ahaa dhammaadkii toddobaatanka sannadood ee maxaabiisnimadii Israa'iilkii dhabta ahaa ku joogay Baabuloonkii dhabta ahaa. Sidaas darteed, aayadda labaad ee Daanyeel kow iyo tobnaad waxay ka bilaabataa Daariyus, waayo Daariyus wuxuu boqornimada bilaabay markii Baabuloon dhacday. 1989 waa wakhtiga dhammaadka ee aayadda afartanaad, aayadda labaad ee Daanyeel kow iyo tobnaadna sidoo kale waa wakhtiga dhammaadka, soddonka sannadood ee diyaarinta Masiixuna waxay ka bilaabmeen “wakhtiga dhammaadka”. Saddex ka mid ah afartan xariiq waxay leeyihiin “wakhtiga dhammaadka” oo si fudud loo calaamadin karo sida astaanta bilowga.

Labada xariiq ee laba boqol iyo labaatan sannadood ah ee ku jira dhaqdhaqaaqa malaa'igtii kowaad iyo dhaqdhaqaaqa malaa'igtii saddexaad waxay aqoonsanayaan laba boqol iyo labaatan inay calaamad u tahay isku xidhka ka dhexeeya aadanaha iyo Ilaahnimada. Bilowgii isku xidhka astaanta ah ee laba boqol iyo labaatan sannadood ee ka bilaabmay 1776, wuxuu horseeday 1996.

Muddadaas waxaa astaan u ahaa laba boqol iyo labaatan sannadoodkii u dhexeeyey 1611 ilaa 1831 ee taariikhda Millerite-ka. Muddada ka bilaabmaysa Baaqa Madaxbannaanida ee 1776 ilaa 1798, markaas oo bahalka dhulku carshiga qabsaday isagoo noqday boqortooyadii lixaad ee waxsii-sheegidda Kitaabka Quduuska ah, waxay metelaysaa labada hore ee saddexda astaamood ee xuduudda ku jira laba boqol iyo labaatan sannadood ee ku dhammaaday 1996.

1776 ilaa 1798 waxay matalaysaa muddo horseedaysa awood-siinta boqortooyada lixaad ee wax sii sheegidda Kitaabka Quduuska ah, sidaas darteedna waxay la jaanqaadaysaa soddonkii sannadood ee diyaarinta Masiixa iyo ka geesta Masiixa. Muddada ka horraysa awood-siinta bahalka dhulka

waxay matalaysaa muddada ka horraysa awood-siinta midowga saddex-geesoodka ah, kaas oo ah bahalkii siddeedaad oo ka mid ah toddobada. Bahalkii siddeedaad, kaas oo ka mid ah toddobada, waa muujinta labaad oo ugu dambaysa ee baabtiisnimada papal-ka ee dunida xukunta. Muujintii ugu horraysay ee baabtiisnimada papal-ka ee dunida xukunta waxaa jiray muddo soddon sannadood ah oo diyaar-garow ah.

Khad ka sarraysa, taariikhdiisii 1989 ilaa sharciga Axadda; taariikhdiisii soddonka sannadood ee horseeday 538; taariikhdiisii soddonka sannadood ee horseeday baabtiiskii Masiixa; taariikhda aayadda labaad ee Daanyeel kow iyo toban, oo ka bilaabmaysa Ronald Reagan ilaa sharciga Axadda; iyo taariikhdiisii 1776 ilaa 1798—dhammaantood waxay matalayaan isla taariikhda maalmaha ugu dambeeya. Waa lama huraan in arrintan si cad loo garto, waayo taariikhda ka bilaabmaysa 1776 ilaa 1798 waa xariiqda isu keenta xariiqyada oo dhan si ay caddaan u noqdaan.

Khadkaas taariikhda nebinnimada ah, oo ah taariikhda xidhitaanka ee bahalka dhulka ee Muujintii 13, waxa ku jira sadar gudaha ah oo la hadlaya dadka Ilaah sida uu u metelo geeska Protestantism-ka runta ah, waxaana jira sadar dibadda ah sida uu u metelo geeska Jamhuuriyadda. Labada geesba waxa ku jira halgan iyo muran laba-geesood ah oo nebinnimadu ka hadasho. Waxaannu aqoonsanaynay curiyeyaasha nebinnimada ee masduulaagga, bahalka, nebiga beenta ah, iyo Islaamka, kuwaas oo ka muuqda taariikhda 1989 ilaa sharciga Axadda.

Astaanta nebinnimo ee masduulaagu waa inuu yahay aabbaha beenta, inuu yahay gacan-ku-dhiiglaha, iyo inuu yahay hoggaamiyaha shirqoollada qarsoon ee dhulka, sida uu jannadaba uga ahaa. Diintiisu waa ruuxaanayad. Isagu waa halyeyga waxa maanta loo yaqaan “lawfare,” waa qareenka aan quduuska ahayn, eedeeyaha walaalaheen, sida uu ku ahaa maxkamadda jannada markii uu ku murmay addeecidda iyo rumaysadka Ayuub, iyo markii uu ku murmay jidhkii Muuse, iyo sidii uu haddana ugu murmay shuqulkii Masiixa ee ka qaadidda dharkii wasakhda ahaa ee Yashuuca ee Sekaryaah cutubka saddexaad. Isagu waa kan xukuma boqortooyooyinka, waana kan iskor yeela sida Ilaah.

Diinta bahalku waa Katooligga, iyaduna waa naagta dunida ku khiyaanaysa caadooyin iyo dhaqammo ay kuwii raaca ku hoggaamiso inay rumaystaan in la addeeco iyaga wax ka sarreeya Erayga Ilaah. Waxay dunida ku khiyaanaysaa sixirradeeda, kuwaas oo Muujintii cutubka siddeed iyo tobnaad aayadda saddex iyo labaatanaad, lagu sheegay erayga Giriigga ah ee pharmakeia, oo macnihiisu yahay “daawooyin”. Iyadu waa tan sino la gasha boqorrada dhulka. Iyadu waa been-abuurka Kan dhintay, haddana mar kale nool. Iyadu waa tii la illoobay dabadeedna la xusuustay, waana tan siddeedaad oo ka mid ah toddobada. Iyadu waa bahalka ay Maraykanku u sameeyaan sanam, oo ay sanam u sameeyaan.

Nebiga beenta ahi waa Protestantism-ka riddada galay, oo isu haysta inuu yahay wax Erayga Ilaah diidayo; oo maadaama uu diiday Erayga Ilaah, wuxuu ka madhan yahay xoogga uu Erayga Ilaah bixiyo. Iyadoo aan la haysan xoogga Erayga Ilaah, kaniisad ama dad weli si kibir leh u sheeganaya inay yihiin dadka Ilaah, si macquul ah waxay ku khasbanaanayaan inay ku tiirsanaadaan awoodda dowladeed si ay isaga dhigaan inay gudanayaan shaqada Ilaah. Protestantism-ka riddada galay waa nebiyadiisii Bacal iyo Cashtarot, kuwaas oo Yezebel iyo Herodiyaas u sameeya qoob-ka-ciyaarka

khiyaanada ah, iyaguna waa Salome, gabadhii Herodiyaas.

Saddexdan quwadood waxay isugu yimaadaan midow saddex-geesood ah, hase yeeshee dhab ahaantii way is neceb yihiin. Iyadoo aan la fahmin xaqiiqda ah inay isu hayaan muran, suurtagal ma aha in la fahmo sida tobanka boqor (Qaramada Midoobay) ay ugu heshiin lahaayeen inay boqortooyadooda siiyaan baabasiimada, isla cutubkaasna ay u cuni lahaayeen hilibkeeda oo ay dab ku gubi lahaayeen. Muranka u dhexeeya quwadahan waa in la baraa ardayda Ilaah ee waxsii sheegidda.

Islaamku waa buunka toddobaad, oo sidii hoogga saddexaadna waa aaladda xukunka ee Ilaah u adeegsado inuu xukun ku soo dejiyo Baabuloonta casriga ah, sida afartii buun ee hore ay xukun ugu keeneen Roomaankii jaahiliga ahaa ee galbeedka, iyo sida buunkii shanaad iyo kii lixaad ay xukun ugu keeneen Roomaankii baadariga iyo kii jaahiliga ahaa ee bari.

Waxaannu daraasaddan ku sii wadi doonaa maqaalka xiga.

“Wakhtiyadan xiisaha gaarka ahi jiro, waardiyayaasha adhiga Ilaah waa inay dadka baraan in quwadaha ruuxiga ahi ay ku jiraan muran weyn. Ma aha aadanaha kan abuuraya darnaanta dareenka sida tan hadda ka jirta dunida diinta. Quwad ka socota sunagogga ruuxiga ah ee Shayddaanka ayaa ku shubaysa curiyayaasha diimeed ee dunida, iyadoo dadka ku kicinaysa tallaabo go’aan leh si loo riixo faa’iidooyinka uu Shayddaan helay, iyada oo dunida diinta u horseedaysa dagaal adag oo ka dhan ah kuwa Erayga Ilaah ka dhigta hanuunkooda iyo aasaaska keliya ee caqiidada. Dadaallada xeeldheer ee Shayddaanku hadda way soo baxayaan si uu u soo ururiyo mabda’ kasta iyo quwad kasta oo uu adeegsan karo si uu uga hor yimaado sheegashooyinka waajibka leh ee sharciga Rabbiga, gaar ahaan amarka afraad, kaas oo qeexaya cidda ah Abuuraha samooyinka iyo dhulka.”

“Ninkii dembigu wuxuu ku fikiray inuu beddelo wakhtiyada iyo sharciyada; laakiinse ma sameeyey? Tanu waa arrinta weyn. Rooma iyo kulli kaniisadaha ka cabbay koobkeeda xumaanta, iyagoo ku fikiraya inay beddelaan wakhtiyada iyo sharciyada, waxay iska sarraysiiyeen Ilaah ka sarreeya, oo waxay dumiyeen xusuusta weyn ee Ilaah, oo ah sabtida maalinta toddobaad. Sabtida waxaa loogu talagalay inay taagnaato iyadoo metelaysa awoodda Ilaah ee ku saabsan abuuristiisii dunida lix maalmood gudahood, iyo nasashadiisii maalinta toddobaad. ‘Sidaas daraaddeed wuu barakeeyey maalinta sabtida, oo quduus ka dhigay,’ maxaa yeelay dhexdeeda ayuu ka nastay shuqulladiisii oo dhan oo Ilaah abuuray oo sameeyey. Ujeeddada hawlgalka xeeldheer ee khiyaanoolaha weyn waxay ahayd inuu Ilaah meesha ka saaro. Dadaalladiisii uu ku doonayay inuu beddelo wakhtiyada iyo sharciyada, wuxuu ku hawlanaa inuu ilaaliyo awood ka gees ah Ilaah, oo isaga ka sarraysa.”

“Halkan waxaa yaal arrinta weyn. Halkan waxaa yaal labada quwadood ee waaweyn oo iska hor imanaya,—Amiirka Ilaah, Ciise Masiix; iyo amiirka gudcurka, Shayddaan. Halkan waxaa imanaya iska horimaadka cad. Adduunka waxaa ku jira laba dabaqadood oo keliya, oo qof kasta oo bini’aadam ahi wuxuu hoos geli doonaa mid ka mid ah labadan calan,—calanka amiirka gudcurka, ama calanka Ciise Masiix.

“Ilaah wuxuu ku dhiirrigelin doonaa carruurtiisa daacadda ah oo runta ah Ruuxiisa. Ruuxa Quduuska ah waa wakiilka Ilaah, wuxuuna ahaan doonaa awoodda weyn ee ka shaqaynaysa dunideenna si uu kuwa daacadda ah oo runta ah ugu xidho xidhmooyin loogu talagalay bakhaarka Rabbiga. Shaydaankuna isaguna wuxuu ku jiraa hawl aad u xooggan, isagoo isugu ururinaya xidhmooyin gocoshiisa oo ka dhex jirta sarreenka.

“Waxbaridda safiir kasta oo run ah oo Masiixa u taagan waa arrin aad u murugo badan oo culus wakhtigan. Waxaannu ku jirnaa dagaal aan weligiis xidhmeyn ilaa go’aanka ugu dambeeya laga gaadho weligeed oo dhan. Qof kasta oo xerta Ciise ah ha la xusuusiyo in aynu ‘aanan la legdamin jidh iyo dhiig, laakiinse madaxyo, iyo amarro, iyo kuwa xukuma gudcurka dunidan, iyo kuwa sharka ruuxa ah oo meelaha sare jooga.’ Hoogay, dano weligeed ah ayaa ku lug leh iska horimaadkan, waana inaanay jirin hawl dusha sare ah, ama waayo-aragnimo jaban, oo lagaga hor yimaado arrintan. ‘Rabbigu waa yaqaan sida kuwa cibaadada leh looga samatabbixiyo jirrabaadda, iyo sida kuwa aan xaqa ahayn loogu hayo ilaa maalinta xukunka si loo ciqaabo.... Halka malaa’igaha oo ka awood iyo itaal weyn ayan hortiiisa Rabbiga eedayn cay ah uga keenin iyaga.’” General Conference Daily Bulletin, March 4, 1895.